

СА ПРОФЕСОРОМ ДЕЈАНОМ МЕДАКОВИЋЕМ ИЗМЕЂУ ПРИЛЕПА И ОХРИДА

Примали смо неповољне и забрињавајуће вести о здрављу проф. Дејана Медаковића који је био на болесничкој постели. На моје изненађење зазвонио је телефон и чуо сам глас свог професора са необичним питањем: „Које је име калуђерице, рускиње, игуманије манастира Преображења у Зрзу код Прилепа“? Обрадовао сам се што уопште чујем његов глас, а само питање није ме превише изненадило. Присетио сам се да је игуманију Ирину проф. Медаковић упознао у лето 1958. године када смо заједно са студентима Групе за историју уметности Филозофског факултета у Београду посетили Зрзе као и друге прилепске споменике, непосредно пре одласка за Охрид.

Игуманија Ирина на проф. Медаковића оставила је дубок утисак, као уосталом и на друге учене посетиоце овог региона, који су имали могућност да поразговарају с њом. Потицила је из племићке руске породице и са догађајима после Октобарске револуције, заједно са целом породицом настанила се у Југославији. Знао сам да је живела у Осјеку, а после примања монашког завета служила је у фрушкогорским манастирима. И ја сам је упознао исте 1958. године у манастиру Преображења – Зрзе, где су јој у посети били њен брат, директор Гимназије у Осјеку и његова шира породица. Седели смо дуго за трпезом, па сам у разговору сазнао да је сестра Ирина завршила Педагошки институт у Смолњима (Смољни). Сетио сам се из средњошколске лектире да је на том Институту предавао Н. Гогољ, пре него што је постао славни књижевник. Разговарали смо на руском, који ми је у тим годинама био још увек, после гимназијског школовања, веома близак. Разговарали смо о руској књижевности која је, наравно, њој била веома блиска, али до појаве Горког и Шолохова. Није хтела да разговара на пр. о „Тихом Дону“, великом роману XX века и сматрала је да је код Шолохова опис догађаја превише згуснут и да се не поклапа са њеним сећањима на времена која су прожимала њену младост.

Познато је да су књижевни афинитети професора Медаковића добили своју значајну југословенску верификацију са његовим петокњижјем „Ефемерис“, а затим и са вишетомним издањем едиције „Дани, сећања“. Зато ми је и његово питање о сестри Ирени постајало при-

родно, помишљајући да ће у некој својој новој књизи споменути и драгу монахињу из прилепског региона. Обећао сам му да ћу се опет јавити да му саопштим и своја запажања за која би он имао интерес, да се евентуално осврне у својим прозним записима. Разуме се, нисам ни знао која је актуелна тема професорове преокупације, зато су ови редови и само моја претпоставка. Кроз неколико дана назвао сам професора телефоном и упознао га са неким мојим сећањима: сестра Ирина говорила ми је да се определила за манастир Преображења код Прилепа зато што је у том крају осетила прасловенску етику и живот македонских сељака који су је помагали у пољским радовима на манастирском добру и у шумској сечи. Бдили су над њом заједно са још једном монахињом која је била пореклом из Украјине и која се одлично уклопила у манастирску економију. Ништа мање помагао је и директор Прилепског музеја д-р Бошко Бабић, који ју је често посећивао и посебно се бринуо о њеном здрављу уз консултације са прилепским лекарима. Ови нови податци још више су одушевили професора Медаковића и он их је уписао у свој бележник.

Враћам се на догађаје из 1958. Са целом групом студената историје уметности, после Прилепа, наш професор је био у манастиру Св. Наума на Охридском Језеру. Ја сам тада био завршио трећу годину студија, па и његов интерес за сликарство Св. Наума није ми био непознат. Прегледали смо заједно композицију „Седмочисленика“ у трему цркве. Касније, постало ми је јасније да је њега занимала иста композиција у манастирској цркви у Драчи у околини Крагујевца, где се први пут јавља ова представа са ликовима словенских учитеља, композицијски уобличена на начин како је радио наш Трпо, светинаумски зограф, син Константина који је предводио Корчанску зографску радионицу. До данас слика из Драче остаје, за сада најстарији познати примерак, осликан за време аустријске окупације Србије око 1735/7. године. Тако су се у мојим сећањима пројимале успомене између Прилепа и Охрида из 1958. године, када смо били „путештвеници“ са мојим професором по овим просторима. Разуме се Драча је добила своје место у његовим публикацијама које се односе на српску уметност XVIII века.

О уметности XVIII века почео је да предаје у школској 1957/8. години, и ми смо били прва генерација на Групи за историју уметности која је слушала наставу код младих доцената, д-р Медаковића, д-р Ђурића и д-р Јованке Максимовић. На првој години мојих студија, 1955/6. године, Медаковић је био асистент код проф. Светозара Радојчића, са већ одбрањеном докторском тезом; био је близак и са проф. Р. Грујићем, предратним уредником Гласника Скопског научног друштва. Трудио се да се након упокојења проф. Р. Грујића, његове земне остатке пренесу из Далмације (мислим из Корчуле), где га је затекла смрт. Проф. Медаковић, још као службеник Министарства за културу, непосредно после рата обилазио је културно-историјске објекте Југославије у вези са реституцијом културних добара, а тада је, први пут посетио и Охрид, о чему пише и у „Ефемерису“. У паузама у току школовања, запиткивао ме је о појединим објектима које је био запамтио, посебно о конзервацији фресака у Св. Софији Охридској. Пратио је чишћење фресака, које се

одвијало током више година уз помоћ стручњака УНЕСКО-а. Њему се коначно пружила прилика да све то види, још један пут, на Дванаестом међународном конгресу византолога, где је читао и свој прилог. Тамо је перманентно био на изложби икона (у сали Синдикалног дома), заједно са проф. В. Ђурићем и Ј. Ферлугом. Како је изложба оставила дубок утисак на госте из света – били су присутни - А. Грабар, П. Лемер, К. Вајцман, предвођени нашим професором Г. Острогорским, били смо поносни што можемо да сакупимо елитни материјал византијског стила из тадашњих југословенских простора. Знам да су за време Конгреса, током ноћи остали у охридским кућама, где су становали до зоре, одушевљени охридским вином, срдечношћу домаћина и успехом Конгреса који је био организован са извесном тремом због тога што се по први пут одржавао тако значајан скуп у малом граду, са једва привршеним хотелима.

Одласком академика Дејана Медаковића, сви који су га познавали и читали његове историјско-уметничке, прозне и мемоарско-есеистичке записе, били су свесни да нестаје једна ренесансна фигура са фрапантним познавањем културних и црквених прилика кроз векове, ликовних споменика, црквених и политичких односа између Аустрије (Аустро-Угарске) и Турске империје, између Београда, Загреба, Цетиња, Трста, Беча, Пеште, па све до наших крајева између Цариграда, Солуна и Скопља.

На крају, споменућу један догађај из наших прича који ми се урезао у памћење. Академик Дејан Медаковић био је гост Бугарске академије наука и тада је, пре више година, обишао и многе споменике у овој земљи. Када је дошао да се раздужи око свог путовања, служба је хтела да му да нешто више новаца него што је он потрошио, што га је чак и револтирало. Али, службеница му је објаснила да је то мало што може да учини за унука Данила Медаковића, који је у тешким временима дуго био домаћин бугарском револуционеру Љубену Каравелову, који је борећи се против турске власти емигрирао у Србију. Заиста, Каравелов је био дуго времена гост Дејановог деде у Сремским Карловцима, помажући га у његовој општословенској идеји у оквиру рата против туђинских господара.

* * *

Са професором Д. Медаковићем, тада председником САНУ, последњи пут срели смо се почетком лета 2003 година. Боравио је у Скопљу и Охриду као гост Македонске академије наука и уметности, када је потписан и документ о узајамној сарадњи. Стигао је заједно са академиком Мирославом Пантићем и генералним секретаром Академије Владом Давидовићем. Са македонске стране присутни су били тадашњи председник МАНУ акад. Матеја Мате-вски, акад. Георги Старделов, акад. Томе Серафимовски, и секретар Се-кретаријата Академије Лидија Симовска. Стигавши увече потражио ме је телефоном и желео је да се по могућности одмах и видимо. Имали смо срдачни сусрет у Горици где је била отсела српска делегација. Желео је да направимо распоред

за следећи дан око обиласка охридских споменика. Те године одвијали су се интензивни радови, археолошка истраживања на врху града испод Самуилових тврђава на локалитету „Плаошник“, и пошто су били у току предложио сам му да погледа резултате најновијих ископавања.

Следећег дана делегације из САНУ и МАНУ кренуле су у обилазак охридских знаменитости. Желео је да види Перивлепту, која га је још једанпут одушевила, затим посматрао је охридски и антички театар где се одржавају манифестације Охридског лета (ископавања овог античког локалитета би-ле су тек привршена), а затим смо пешке кренули према остацима цркве Св. Пантелејмона коју је подигао Св. Климент Охридски. Академици Ме-даковић и Пантић били су узбуђени и самом чињеницом што се налазе на простору где је охридски заштитник Св. Климент наставио дело Св. Ћирила и Методија.

Поред саме цркве која је већ тада била обновљена, заједно са археологом Паском Кузманом погледали смо најновије сонде на археолошком локалитету, где је радила велика екипа са више дипломираних археолога некадашњих наших ђака. Били су импресионирани бројношћу екипе археолога, па и самим инвестицијама у овом домену. Директор Охридског Завода и Музеја г-дин Кузман љубазно нас је позвао да посетимо дирекцију установе којом је руководио. Том приликом показао нам је драгоцене археолошке налазе управо откривене на Плаошнику у директорској соби. Било нам је остало мало времена да дуже прегледамо Св. Софију (коју је иначе председник Медаковић добро познавао), више због гостију из Београда. Затим су обе делегације кренуле према Горици и тамо су се у локалитету „Инекс Горица“ у парку, у веома лепом амбиенту повели разговори о узајамној сарадњи и продубљивању научних и уметничких веза између МАНУ и САНУ. Том приликом посебно било је речи о потреби регулисања односа између МПЦ и СПЦ. Били су сви немоћни да проговоре о том питању зато што је било ван ингеренција Академија.

Ја сам остао у Охриду, а мој професор на растанку је изразио жељу да погледа манастир Св. Ђорђа Полошког код Кавадара, где су биле откривене значајне фреске из XIV века. Питао је дали би таква посета била везана за дуго ходање пешке с обзиром да је имао већ проблема са здрављем. Објаснио сам му да ћемо то извести приликом његове следеће посете са моторним чамцем који из Кавадара стиже скоро до самог манастира. Преостало је да се о томе прецизније договоримо и да би та његова посета била искључиво везана за овај спо-меник средњовековне уметности.

Био је то наш последњи сусрет у Македонији. Болест нашег професора попримила је веома озбиљне размере...

Одласком академика Дејана Медаковића, сви који су га познавали и читали његове историјско-уметничке, прозне и мемоарско-есеистичке записе, били су свесни да нестаје једна ренесансна фигура са фрапантним познавањем културних и црквених прилика кроз векове, ликовних споменика, црквених и политичких односа између Аустрије (Аустро-Угарске) и Турске империје, између Београда, Загреба, Цетиња, Трста, Беча, Пеште, па све до наших крајева између Цариграда, Солуна и Скопља.